

tocmai unanimitatea recunoașterii valorii lor estetice, ar fi fost totuși necesară o mai bună argumentare a acesteia: o fi oare Paul Goma chiar un mare scriitor? Care e temeiul unei atare afirmații? Nu cumva din prea mare admirație față de verticalitatea sa morală apare tendința de a-i supraevalua opera, amestecând așadar criteriile și căzând până la urmă în aceeași eroare pe care criticul pretinde a o combate?

De altfel, impresia de amestec al criteriilor apare de la bun început. A discuta despre a(l)titudinea morală a oamenilor, imperfecți de altminteri prin natura lor, nu poate aduce niciun câștig de cauză receptării estetice a operei, căci o revizuire a valorilor literare nu poate fi făcută decât exclusiv din perspectivă estetică. În al doilea rând, în aceste studii, autorul creditează prin compilație judecăți ce s-ar cuveni mai atent cântărite și, de ce nu, amendate atunci când e cazul (de pildă, dacă o exegetă, probabil dintr-o fobie foarte la modă azi față de tot ce înseamnă comunism, consideră romanul *Nicoară Potcoavă* „o rescriere grotescă” a *Șoimilor*, nu înseamnă că această opinie e neapărat justă și că nu trebuie prompt sancționată, evident, cu argumente de ordin strict estetic, după cum la fel de prompt ar trebui sancționat din capul locului tocmai acest amestec nepermis – „est-etic” – al criteriilor de judecată). Nu aceasta a stat însă în intenția autorului, spirit conciliant prin excelență, încrezător că opiniile injuste se discreditează de la sine.

Valoarea acestor analize critice rezidă în primul rând în construirea unui portret (psihologic și moral) coerent al fiecărui autor în discuție, printr-o fenomenologie a percepției diacronice care lămurește în mare măsură atât meandrele creației, cât și gesturile morale. Și, explicând mai bine omul, înțelegerea operei are, firește, de câștigat. Spirit dialectic prin definiție, Adrian Dinu Rachieru evită verdicturile și afirmațiile peremptorii, instituind un colocviu, aproape socratic, pe marginea operelor, într-un stil seducător și inimitabil, fără îndoială. Criticul are vocația caracterizărilor sintetice, printr-un cumul de trăsături divergente, adesea paradoxale, astfel încât portretele sale de scriitori devin de multe ori memorabile: Adrian Marino, de pildă, e văzut ca un „spirit himeric, enciclopedic, sintetizator, ins vanitos, iritabil, care abia spre sfârșitul vieții și-a câștigat adevărata vocație”, reușind să impună totuși în peisajul criticii autohtone „un stil”: „Raționalist inimitabil, geometrizant, cu apetit doctrinar, un romantic, totuși, cu mize pragmatice, sedus de proiecte ciclopice, iubind dopajul cultural, asceza, nu folclorul cafenelei, el cerea «idei organizate, puternic personalizate»; și rămânând, cum el însuși ne asigură, o *monadă spirituală*, un *alternativ ireductibil*, aducând Europa *acasă*.” (p. 85) La rândul lui, Eugen Barbu e caracterizat printr-o cascadă de antinomii: „Scriitor-spectacol, poligraf pătimaș, veritabil ferment iscând într-o viață literară «militarizată» scandaluri în serie, antrenând tabere în zgomotoase războaie culturale pilotate politic (...), mânat de uriașe ambiții sub cupola diversității publicistice.” (p. 123) Și exemplele ar putea continua, căci aproape la fiecare autor analizat există un astfel de portret moral definitoriu, executat magistral, deși, inevitabil, subiectiv prin excelență.

Sușinând, fără *parti-pris*-uri de niciun fel și mai presus de orice interese de castă/coterie literară, ba chiar, conform motto-ului din *incipit*, dintr-un sentiment de datorie morală, valorile veritabile, deplin încredințat de triumful lor dincolo de mode și timp, Adrian Dinu Rachieru propune un model pozitiv de critică literară, fără îndoială oportun astăzi.

Ovidiu MORAR

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Dorel Fînar, *Lingvistica limbilor lumii*,
Editura Institutul European, Iași, 2005, 418 p.

Apărută în 2015 la Editura Institutul European din Iași, în cadrul colecției *Academica*, seria *Științele limbajului*, nr. 238, lucrarea profesorului sucevean Dorel Fînar, intitulată *Lingvistica limbilor lumii*, reprezintă o abordare interdisciplinară a tendințelor actuale de clasificare a limbilor lumii,

prezentând atât argumente lingvistice, cât și argumente de natură istorică sau geografică. Astfel, autorul urmărește conturarea lingvisticii limbilor ca parte componentă a lingvisticii integrale în viziunea lui Eugeniu Coșeriu.

Așa cum spune autorul însuși, lucrarea se adresează în principal elevilor și studenților de la științe umaniste, dar și acelor pasionați de cercetarea limbilor ca forme concrete de realizare a limbajului uman.

Prima parte a lucrării urmărește prezentarea mai multor criterii de clasificare a limbilor lumii. Autorul pornește de la aspectele generale care justifică încadrarea lingvisticii limbilor în marele domeniu al lingvisticii integrale coșeriene. Scopul acestei componente este cercetarea tuturor particularităților limbajului, la nivelul istoric al limbilor, nivel care transformă dimensiunea abstractă, virtuală a limbajului într-una concretă, reală. Astfel, evoluția limbajului uman a condus către o mare diversitate lingvistică a lumii, considerându-se că astăzi există între 6000 și 9000 de limbi vii. Autorul menționează faptul că diferența dintre cele două valori este generată de dificultatea de delimitare a *limbilor de dialecte*. Toate aceste limbi sînt clasificate de către site-ul specializat *Ethnologue* în 141 de familii care, la rândul lor, se împart în mai multe ramuri.

Diversitatea lingvistică a lumii demonstrează, implicit, și o mare diversitate culturală, fapt ce justifică apartenența limbajului la sfera culturii. În definitiv, toate formele de cultură (artă, științe, religie, filozofie) se folosesc în primul rând de limbaj, ca formă culturală definitorie a ființei umane. În cadrul relației *om-limbaj*, Eugeniu Coșeriu consideră că limbajul, în relație cu ființa umană, cunoaște două dimensiuni: *logos-ul* care reprezintă înțelegerea ființei și *logos-ul intersubiectiv* care redă forma și expresia istoricității omului. Discutând despre aspectul istoric al unei limbi apare, implicit, și acceptarea unui aspect politic al acesteia. În această privință, autorul urmărește direcția coșeriană conform căreia a vorbi o limbă înseamnă a recunoaște apartenența individului la o cultură, la anumite tradiții, la un spațiu politic specific unei anumite comunități. Această legătură dintre om și spațiul cultural, stabilită prin intermediul limbajului, îl face pe autor să atragă atenția asupra fenomenului dispariției anumitor limbi, fenomen care ar putea fi împiedicat prin implementarea unor politici lingvistice cu scopul de a proteja mai ales acele limbi amenințate. Salvarea acestor limbi ar asigura diversitatea imensă a tezaurului lingvistic pe care această planetă îl are și care argumentează evoluția spirituală a omului. În acest sens, autorul spune: „Sigur că planeta și viața ei culturală ar putea exista și dacă pe pământ ar rămîne și s-ar folosi o singură limbă, la fel cum, o spun mai multe religii, s-ar fi întîmplat la începuturile lumii. Numai că o asemenea perspectivă ar însemna o imensă sărăcire culturală, o nivelare prin globalizare inacceptabile pentru diversitatea ființei umane, a culturii ei, pentru biodiversitate în general.”

Un alt subiect discutat de autor în prima parte a lucrării este prezentarea criteriilor de clasificare a limbilor. Aspectele generale privitoare la realizarea clasificărilor sînt în strînsă legătură atât cu trăsăturile comune tuturor limbilor, cât și cu elementele care ajută la diferențierea acestora. Studiarea limbilor vechi prin metoda comparativ-istorică i-a determinat pe cercetători să realizeze o clasificare genealogică a limbilor, dar și să semnaleze anumite aspecte formale prin care limbile se aseamănă. Treptat clasificarea genealogică a fost influențată și de alte aspecte care conduc la gruparea limbilor lumii în familii, și anume o serie de caracteristici istorice, geografice, sociale, antropologice etc.

Clasificarea tipologică a limbilor lumii se distinge de clasificarea genealogică prin urmărirea acelor aspecte formale, structurale care aproprie sau îndepărtează limbile. Tipologia lingvistică a demonstrat faptul că limbile au cunoscut, de-a lungul timpului, schimbări structurale, însă fără a-și schimba clasa genealogică. În privința acestor fenomene autorul ne oferă drept exemplu limba franceză, limba bulgară sau limba engleză care au luat naștere ca limbi de tip sintetic, dar treptat s-au transformat în limbi analitice. Criteriile *fono-prozodice* din clasificarea tipologică împart limbile în limbi predominant vocalice / consonantice, limbi accentuale, limbi silabice, limbi morice, limbi cu accent tonic sau limbi cu tonuri. Criteriile *morfologice* separă limbile în funcție de modalitatea de realizare a raporturilor dintre cuvinte, distingându-se limbile izolante (în care cuvintele sînt invariabile) de limbile neizolante (limbi aglutinante, flexionare sau incorporante). Criteriul *sintactic* urmărește topica funcțiilor sintactice (Subiect – Verb – Obiect), însă există și păreri conform cărora limbile s-ar

distinge după modul în care aspectele structurale, adică gramatica, influențează raporturile sintactice, vorbindu-se, astfel, de un criteriu *morfo-sintactic*.

Depășind criteriul tipologic al clasificării limbilor lumii, Dorel Fînaru se referă și la clasificarea sociolingvistică și la cea geografică. Criteriile *sociolingvistice* se bazează în principal pe delimitarea conceptelor de *limbă* și *dialect*. Distincția amintită este prezentată pe baza opiniilor a doi importanți lingviști din a doua jumătate a secolului al XX-lea: Noam Chomsky și Eugeniu Coșeriu. Plecând de la aspectele sociolingvistice, care diferențiază limbile, autorul oferă explicații privind distincția dintre limba oficială și limba națională, problemă deseori întâlnită. Diferența dintre cele două este realizată tocmai prin aspectele sociolingvistice, astfel: limba națională nu este limba întregii națiuni dintr-un stat, ci limba fiecărei naționalități care este recunoscută legal pe teritoriul statului unde trăiește, pe când limba oficială este limba recunoscută oficial prin Constituție, fiind limba folosită pentru redactarea documentelor oficiale ale statului în cauză. Criteriile *geografice* sînt folosite în clasificarea limbilor doar atunci când este analizată situația lingvistică a unui continent, a unei regiuni sau a unei țări.

Un capitol extins al primei părți a lucrării este consacrat clasificării genealogice a limbilor lumii. Acest capitol prezintă clasificarea și structura componentă a marilor familii de limbi, ramurile și subramurile acestora. Caracteristicile genealogice ale familiilor de limbi sînt urmate de o serie de indicații bibliografice, absolut necesare aceluia care dorește studierea în profunzime a acestei diversități lingvistice. De asemenea, autorul propune o serie de dovezi care susțin înrudirea genealogică a limbilor (compararea paradigmelor pronumelui personal, compararea formelor numeralului cardinal sau compararea altor unități de la nivelul lexicului etc.).

Partea doua a lucrării oferă cititorului un substanțial *Dicționar selectiv de limbi ale lumii*, material ce furnizează informații cu privire la statutul a peste 400 de limbi: statut sociolingvistic, istoric, geografic, dar și aspecte legate de clasificarea genealogică, tipologică sau referitoare la scriere. *Dicționarul* este urmat de o grupare de anexe referitoare la țările lumii și limbile lor oficiale, naționale și regionale, numărul de limbi și de vorbitori pe continente, sau date care privesc lista lui Morris Swadesh (lingvist și antropolog american), listă care cuprinde 207 cuvinte din vocabularul de bază.

Astfel, *Lingvistica limbilor lumii* nu este o lucrare care oferă doar informații statistice legate de diversitatea lingvistică a lumii, ci oferă o perspectivă interdisciplinară asupra clasificărilor limbilor lumii. Dorel Fînaru oferă tinerilor cercetători ai științelor umaniste un volum indispensabil, grație unui material bogat atât în noțiuni teoretice susținute în permanență de greutatea argumentelor lui Eugeniu Coșeriu, cât și aspecte concrete ale lingvisticii limbilor lumii. Fiecare capitol este însoțit de o bibliografie adusă la zi, într-un domeniu în care s-a publicat enorm în ultima jumătate de secol.

Alexandru BĂRDUȚ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava